

Puheenvuoro

Kosteikon monet kasvat

Petri Nummi

Photo: Veli-Matti Väänänen

Vesilinnut ovat eniten metsästettyä riistaa: Suomessa saadaan saaliiksi puolisen miljoonaa sorsalintua vuodessa, ja kaikkein pyydytin riistalaji on viime aikoina ollut sinisorsa. Sinisorsakannat tuntuvat pysyvän voimakkaasta metsästyksestä huolimatta melko elinvoimaisina, joskin Euroopan mittavat metsästysistutukset voivat hämärtää käsitystä sinisorsakannan todellisesta tilasta. Usean muun sorsan pesimäkannat sen sijaan ovat viime aikoina selvästi pienentyneet. Taantuneina on paitsi harvalukuisia lajeja, kuten heinätavi ja lapasorsa, myös yleisiä sorsia, esimerkiksi tavi ja haapana.

Euroopan sorsakantojen hoidossa yhtenä pulmana on se, että niitä seurataan systemaattisesti vain talvilaskennoin. Euroopan tasolla ei esimerkiksi poikastuotannosta tai metsästyssaaliista tiedetä paljoakaan. Tämä merkitsee sitä, että vaikka joitain trendejä havaittaisiin, muutosten syistä on vaikea saada tietoa ja tehokkaita hoitokeinoja on hankala suunnitella.

Yksi mahdollinen tärkeä tekijä taantumien taustalla on sopivien elinympäristöjen väheneminen. Sorsien ympäristöistä tiedetään, että Euroopan kosteikoista on viimeisten sadan vuoden aikana hävinnyt noin kaksi kolmasosaa. Samalla niihin sidoksissa olevat kokonaiset lajiryhmät, kuten sammakkoeläimet ja sudenkorennot, ovat uhanalaistuneet. Suomessa lintukosteikoita on järvien rehevöitymisen kautta tullut jonkin verran lisää, mutta niitä on myös paljon hävinnyt järvien kuivattamisen myötä. Valtaosa pienistä kausikosteikoista on samoin menetetty metsien ja maatalousympäristöjen ojittamisen yhteydessä. Yksi kosteikoiden avainlaji, majava, oli pitkään sukupuutossa, mutta on sittemmin palannut.

Kosteikko on määritelmän mukaan sellainen alue, joka on jatkuvasti tai toistuvasti veden peitossa tai vedellä kyllästetty niin, että sillä viihtyy vain niukkahappisiin oloihin sopeutunut kasvillisuus. Maamme 180 000 järveä ja lampea siis kuuluvat laajassa mielessä myös kosteikoihin. Ne ovat luontotyyppeinä arvokkaita, mutta eivät riistallisessa mielessä yhtä tuottavia kuin rehevät kosteikot. Tässä niteessä todetaan pariin otteeseen, että suuri osa Pohjolan vesistä – karut kivikkorantaiset järvet tai suurennaiset metsälammet – ei elätä sorsapoikueita. Sorsalintujen kannalta ovat merkittävimpiä rehevät, matalarantaiset kosteikot.

Pienialaisten kosteikkojen hoito jäi Suomessa pitkään suurten suokysymysten jalkoihin. Nyt kosteikoita hoidetaan erityisesti riistataloudessa sellaisella innolla, että sitä ei 20 vuotta sitten olisi osannut kuvitella. Kosteikkojen perustaminen onkin yksi riistanhoidon kiitollisimpia toimia. Missään muussa ympäristössä ei ekologista kantokykyä pystytä riistalajeilla nostamaan yhtä suppeilla aloilla: jo vajaan hehtaarin plutaikko tuottaa melkoisella varmuudella ainakin yhden sorsapoikueen.

Se, että kosteikot ovat hyödyllisiä paikallisesti, ei merkitse ettei niillä olisi myös laajaa merkitystä. Alueellisella tasolla kosteikkoja tarvitaan niin metsien kuin maatalousympäristöjen monimuotoisuuden turvaamiseksi. Laskeutusaltaissa, kosteikoissa ja niiden liepeillä viihtyy suuri joukko lajeja – niin kasveja, selkärangattomia kuin lintuja ja lepakoitakin. Vesikysymyksissä mittasuhteet kasvavat edelleen. Metsien hakkuissa, soiden ojituksissa ja maataloudessa vesistöihin huuhtoutuvat ravinteet täytyy saada talteen valuma-alueellaan, jotteivät ne päädy järviä ja viimein Itämerä rehevöittämään.

Lintujen kannalta kosteikoihin liittyy laajan mittakaavan näkökohta. Esimerkiksi sorsat ja kahlaajat tarvitsevat kosteikoita pesimäalueillaan Pohjolassa, talvehtimisalueillaan Euroopassa ja Afrikassa sekä muuttomatkalla näiden välillä. Muuttaville kosteikkolinnuille onkin luotava riittävän tiheä vesistöjen verkosto, jotta niille on tarjolla sopivia pesimä-, ruokailu- ja levähdyspaikkoja niiden vuosikierron eri vaiheissa. Tällaisen verkoston luomisessa ollaan pisimmällä Tanskassa, mistä voisimme ottaa oppia.

Tulvat ovat viime aikoina hirmuisella voimalla piinanneet ihmisiä eri puolella maapalloa. Kyse on ainakin osaksi siitä, että suuri osa vesistöihin liittyvistä kosteikoista on kuivatettu ja otettu muuhun käyttöön. Vesi, joka ennen varastoitui rankkasateiden jälkeen joksikin aikaan kosteikkoihin, hulahtaa nyt nopeasti jokiuomiin ja tulvii rannoille.

Kosteikkojen suunnittelu ja hoito tarjoaa mahdollisuuksia monenlaisen yhteistyöhön eri luonnonhoitajien välillä. Jos viljelijältä uhkaa karata ravinteita vesistöön, riistanhoitaja voi ottaa ne talteen kosteikolla ja muuntaa sorsapaistiksi. Samalla tullaan tarjonneeksi otollinen ympäristö monille muillekin lajeille. Kosteikon suunnittelu ja rakentaminen voidaan tehdä useiden tahojen yhteistyönä. Tulossa oleva maa- ja metsätalousministeriön Riistataloudellinen kosteikkostrategia tulee toimimaan tämänkaltaisen toimeliaisuuden ohjaajana.